

علم أصول الفقه

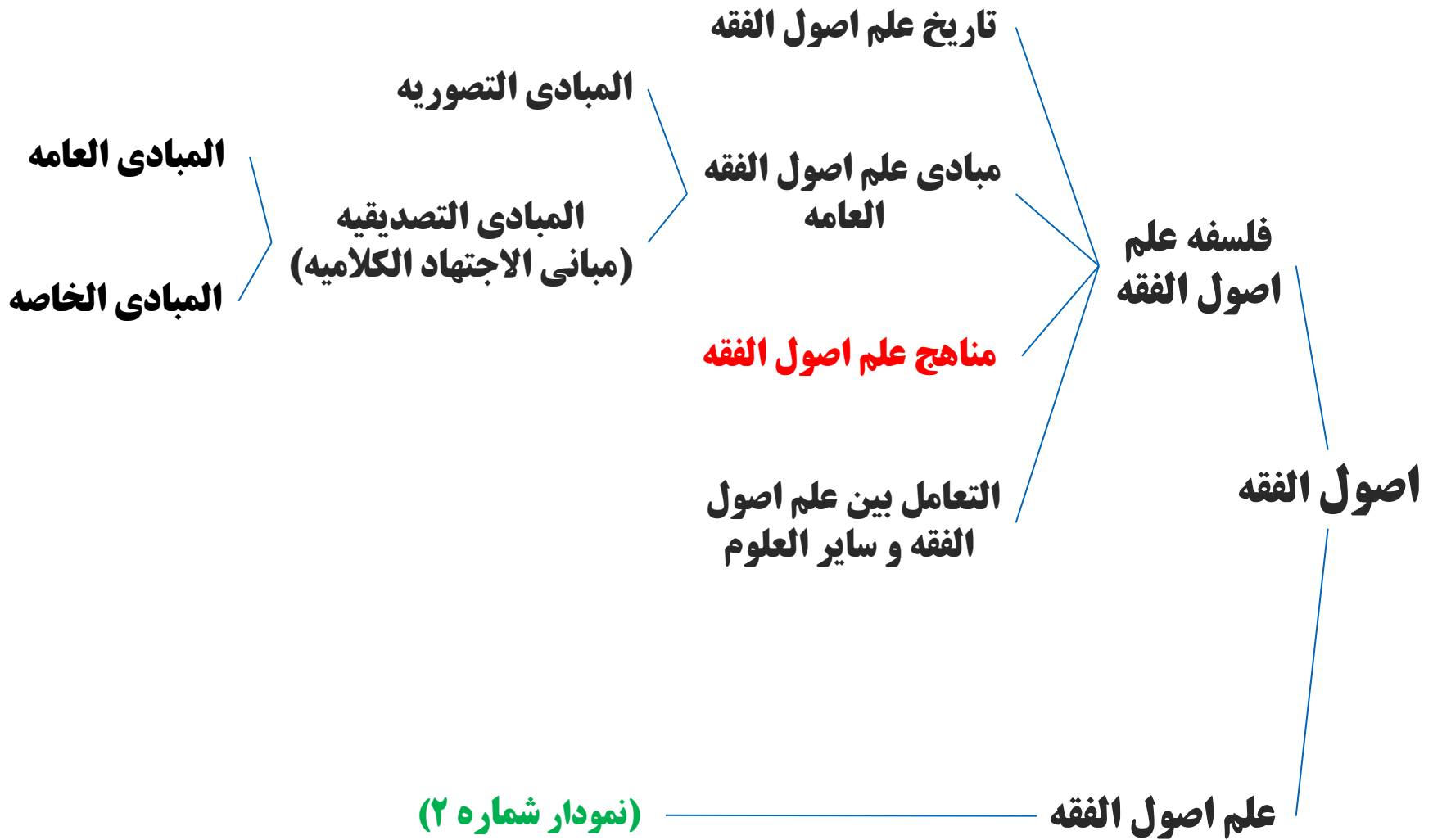
١٧

٩٣-٨-٢٧ اجماع

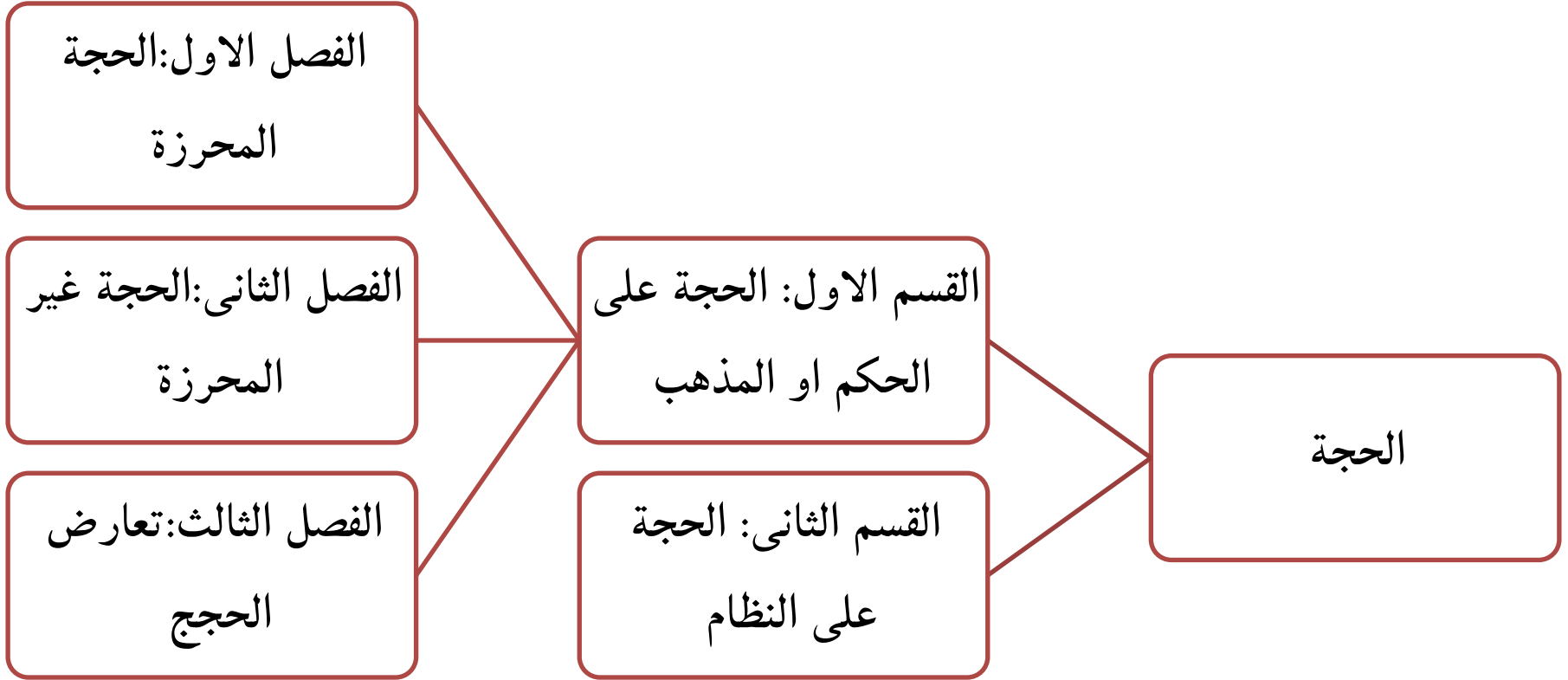
دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

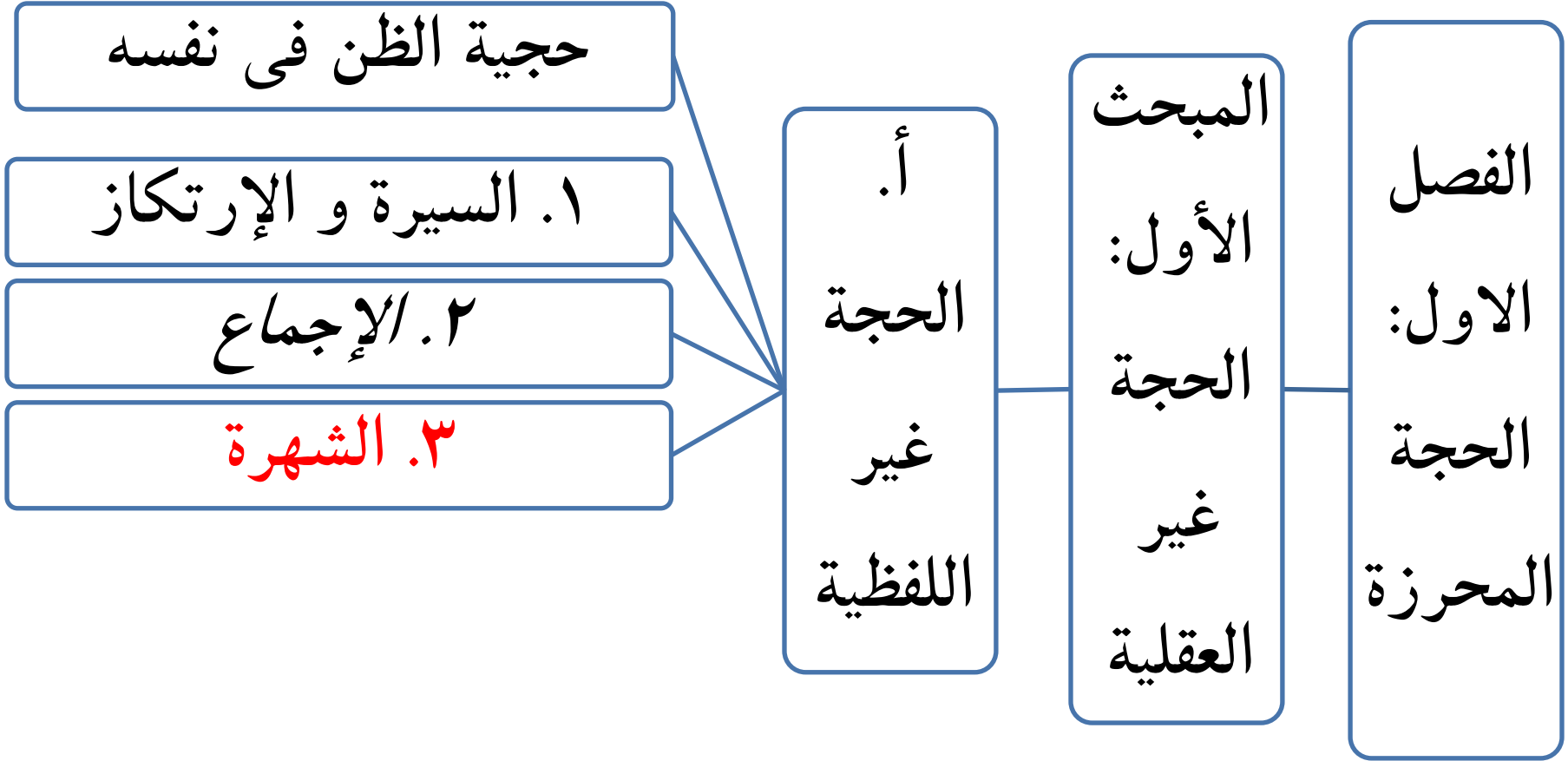
• إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ
 الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ (٥٥) وَمَنْ يَتَوَلَّ
 اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ
 (٥٦)

(نمودار شماره ۱)

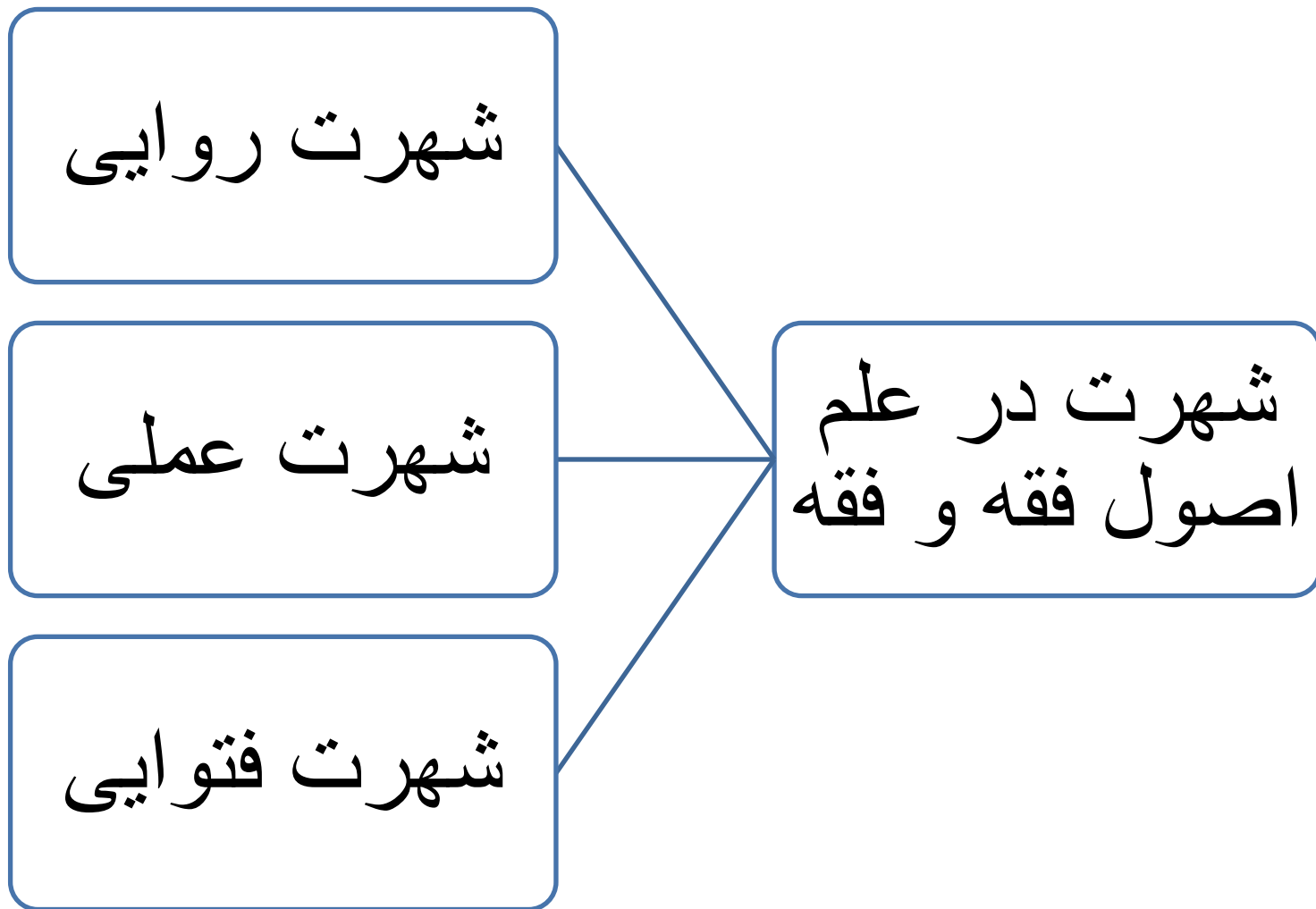
علم أصول الفقه

شهرت

- شهرت در علم اصول فقه و فقه به سه معنا به کار می رود:
- شهرت روایی
- شهرت عملی
- شهرت فتوایی

شہرت روایی

- شہرت روایی
- شہرت روایی آن است کہ یک روایت توسط تعداد زیادی راوی نقل شود؛ چہ بہ مضمون آن فتوا بدهند و چہ ندهند؛ چہ ناقلان اہلیت فتوا داشته باشند و چہ نداشته باشند. در حقیقت شہرت روایی در حوزة نقل روایت است نہ فتوایی کہ مستند بہ روایت است. گاهی از روایتی کہ بہ این معنا مشہور باشد، بہ مستفیض ہم یاد می شود.

شہرت عملی

- شہرت عملی
- شہرت عملی آن است کہ مشہور فقہا بہ یک روایت عمل کردہ باشند؛ یعنی مستندشان در فتوا ہمین روایت باشد. ممکن است فتوای فقہا در عین استناد بہ یک روایت، مثل ہم نباشد؛ چون استظهارشان از روایت با ہم تفاوت داشته است.

شهرت عملی

- اگر در جایی **شهرت عملی** باشد می‌توانیم از این شهرت عملی به عنوان **جابر ضعف سند** استفاده کنیم؛ زیرا معلوم می‌شود که برای آن‌ها سندیت روایت محرز بوده است
- و اگر علاوه بر استناد به روایت، فتوای فقهای که استناد کرده‌اند، یکی باشد، می‌توانیم آن را **جابر ضعف دلالت** در این روایت بدانیم؛ چون اینکه همه فقها از این روایت یک مطلب واحد (فتوای یکسان) را استظهار کردند، دلیل می‌شود که ظهور این روایت همین معنایی است که آن‌ها استظهار کرده‌اند.

شہرت فتوایی

- شہرت فتوایی
- شہرت فتوایی این است کہ اکثر فقہا در یک مسأله خاص فتوای یکسان داشته باشند؛ البتہ ممکن است ادلہ فتوا دهندگان با یکدیگر متفاوت باشند؛ زیرا ممکن است یک فقیہ بہ استناد آیہ فتوا دادہ باشد و دیگری بہ استناد روایت و سومی بہ استناد دلیل عقل و چہارمی بہ استناد یک ارتکاز عقلایی و پنجمی بہ استناد اجماع.

مقايسة انواع شهرت

شهرت
روايی

شهرت
فتوایي

شهرت
عملی

مقایسه انواع شهرت

- مقایسه انواع شهرت
- اگر بخواهیم این شهرت‌ها را با هم مقایسه کنیم، **شهرت روایی** به طور کلی از وادی **شهرت عملی و شهرت فتوایی** جدا است.
- شهرت روایی صرفاً مربوط به نقل روایت است در حالی که شهرت عملی و شهرت فتوایی مربوط به فتوا هستند.

مقايسة انواع شهرت

- رابطة بين شهرت عملي و شهرت فتوايي عموم و خصوص من وجه است.

مقايسة انواع شهرت

شهرت
روايی

شهرت
فتوایي

شهرت
عملی

مقایسه انواع شهرت

- در برخی موارد هم **شهرت عملی** تحقق پیدا می‌کند و هم **شهرت فتوایی** و آن در جایی است که اکثریت به یک روایت خاص تمسک می‌کنند و فتوا آن‌ها هم یکی است.

مقایسه انواع شهرت

- گاهی شهرت عملی هست؛ اما شهرت فتوایی نیست؛ مثل اینکه اکثریت به یک روایت عمل کرده‌اند؛ اما نتیجه‌ای که در استظهار از آن روایت گرفته‌اند و در نتیجه فتوایی که داده‌اند با هم متفاوت است.
- گاهی شهرت فتوایی هست؛ ولی شهرت عملی تحقق ندارد؛ مثل اینکه اکثریت یک فتوا داده‌اند؛ اما مستندشان یکی نیست یا حداقل نمی‌دانیم مستندشان یکی است یا نه.

محل نزاع

- آنچه که محل بحث است **شهرت فتوایی** است و اینکه آیا از طریق فتوای اکثریت فقها می توان رأی معصوم - علیه السلام - را کشف کرد؟
- در واقع از **شهرت** بحث می کنیم به عنوان **حجت مستقل غیر عقلی غیر لفظی** مثل **اجماع** که اگر از ما پرسیدند که چرا چنین فتوایی دادی، بگوییم چون مشهور این چنین فتوا دادند.

محل نزاع

- شهرت روایی به بحث روایت، مربوط **مربوط** می شود و به فتوا مرتبط نیست، پس اگر اثری داشته باشد، تأثیرش در ناحیه روایت است که حالا در لابه لای بحث اشاره خواهیم کرد که اگر یک روایتی مشهور بود یعنی مستفیض بود، نوعاً مفید اطمینان یا یقین است، بنابراین **روایت مشهور حجت است**؛ یعنی بحث از یک حجت مستقل نیست و **حجت همان روایت مشهور است**.

محل نزاع

- در شهرت عملی آن حیثیت عمل مطرح است نه حیثیت فتوا و از این جهت می‌تواند اثر داشته باشد؛ مثلاً بحث کرده‌اند که ضعف سند یا دلالت را جبران کند.
- در حقیقت بحث از حجت مستقل نیست و حجت همان روایت ضعیف است.

محل نزاع

- فرض کنید اکثریت فقها یک فتوا داده‌اند؛ ولی نمی‌دانیم مستندشان چیست یا می‌دانیم که مستندشان امور مختلفی است.
- در عین حال یک روایت داریم که همان مضمون فتوا را بیان می‌کند؛ ولی به لحاظ سند یا دلالت ضعیف است.
- آیا می‌توان به استناد آن شهرت فتوایی ضعف این روایت را جبران کرد؟

محل نزاع

- بر اساس مبانی مشهور می‌توانیم به استناد عمل مشهور، ضعف سند یا ضعف دلالت را جبران کنیم؛ اما اگر مستندشان این روایت ضعیف نباشد، بلکه مثلاً آیه قرآن یا عقل باشد، این فتاوا نمی‌تواند دلیل بر اعتبار این روایت ضعیف باشد؛ هر چند مضمون این روایت با آن فتوا یکی باشد.

محل نزاع

- ما معتقدیم بر اساس حساب احتمالات این جبر ضعف سند یا دلالت در هر دو فرض استناد و عدم استناد معنا دارد با این تفاوت که در فرض استناد به روایت (شهرت عملی) امکان جبران ضعف بیشتر است از جایی که استناد نباشد و صرفاً شهرت فتوایی باشد؛ زیرا در تجمیع احتمالات در فرض استناد، آهنگ رشد احتمالات قوی‌تر و سریع‌تر است از آنجا که مستند فقها مختلف باشد یا اصلاً مستندشان معلوم نیست.

محل نزاع

- اگر روح این مبنا را بشکافیم در می یابیم ما به طور مستقیم ضعف روایت را جبران نمی کنیم، بلکه از طریق تجمیع ارزش احتمالی فتاوا به حکم شرعی می رسیم و چون این مفاد روایت منطبق با حکم شرعی است، معتبر تلقی می شود.

محل نزاع

- گر چه شهرت فتوایی به ظاهر برای جبران ضعف سند به کار می رود، واقعاً جبران ضعف سند نیست، بلکه در حقیقت ابتدا از طریق فتوای مشهور حکم شرعی را کشف کنیم و وقتی حکم شرعی را کشف کردیم، می بینیم حکمی که در این روایت آمده است با آن حکم شرعی مکشوف از فتاوا منطبق است.

محل نزاع

- پس اگر این روایت، معتبر است، از این باب است که حکم خداوند - تبارک و تعالی - را بیان کرده است.
- پس در واقع در شهرت فتوایی همیشه بحث از یک حجت مستقل برای کشف حکم شرعی و رأی معصوم - علیه السلام - است.

